

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2

DOI [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2025.2\(32\).342423](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2025.2(32).342423)

Анна ДАНИЮК

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології та мовної комунікації

м. Дніпро, Україна

a.o.daniuk@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-5414-1783>

АПОКАЛІПТИЧНІ МОТИВИ В РОМАНІ ІЛЛАРІОНА ПАВЛЮКА «ТАНЕЦЬ НЕДОУМКА»

*У статті проаналізовано роман українського письменника Іларіона Павлюка «Танець недоумка» в контексті сучасного світового та національного апокаліптичного дискурсу, для якого характерні кризовість, катастрофізм та есхатологічні візії. Дослідження підкреслює **актуальність** осмислення теми кінця світу в українській прозі XXI століття, оскільки творчість сучасних письменників все частіше звернена до зображення художніх версій апокаліпсису (техногенного, екологічного, психологічного тощо).*

Роман Іларіона Павлюка «Танець недоумка» є прикладом апокаліптичної прози, що домінує у літературі XXI століття та вимагає від авторів максимально реалістичного та науково обґрунтованого зображення фантастичного світу майбутнього людства. Автор вдається до різних міфологічних, містичних, біблійних, літературних алюзій, презентує виразну деструктивну апокаліптичну спрямованість. У творі акцентовано не лише мотиви відчаю, втрати, страждання, пошуки власної цілісності та ідентичності, а й вияви агресивного ставлення до ворожого світу, суїцидальні мотиви в поведінці головного героя. «Танець недоумка» порушує центральну для наукової фантастики проблему: відповідальність людства за власне майбутнє. Автор доводить, що людині не достатньо мати високі технології та можливість космічної експансії, щоб уникнути глобальної катастрофи для усього людства. Наскрізна апокаліптичність роману, ремінісценції на твори з кінцесвітньою тематикою, а також специфіка жанру «трилер» підсилюють інтригу, підвищують драматичність зображуваних подій. Художній світ романів І. Павлюка, сформований на перетині психологізму, містифікації та віртуалізації ірреальної дійсності, пропонує багатий матеріал для літературознавчих студій та потребує подальшого наукового дослідження.

Ключові слова: Іларіон Павлюк, апокаліптичні мотиви, саспенс, художній образ.

Актуальність дослідження. Література початку ХХІ століття демонструє скерованість на осмислення адаптації на українському національному ґрунті світового апокаліптичного дискурсу. Катастрофізм, кризовість, апокаліптичність, кінцесвітні перестороги та есхатологічні візії є характерними ознаками сучасної прози. Творчість письменників початку ХХІ століття все частіше розглядають як усвідомлення вичерпаності звичного погляду на буття, що змушене, як підкреслює Ю. Логвиненко, «поставити під сумнів і вирішити для себе такі фундаментальні поняття, як настанову на розумну перебудову світу людиною, історичну спадковість сенсу життя людства, подолання Хаосу Порядком, абсолютну повноту змісту, що не знає порожнечі і розривів присутності, непорушність архетипів» [10, с. 57].

Популярна онлайн-енциклопедія «Вікіпедія» містить статтю «Список дат кінця світу» [13], у якій наведено близько сотні дат Судного Дня, які так і не здійснилися. Т. Гундорова у книзі «Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн» називає висхідною точкою вітчизняного постмодернізму Чорнобильську катастрофу як варіант українського апокаліпсису, однак останні події у світі (катастрофічна зміна клімату, численні стихійні лиха, пандемія COVID-19, війна в Україні, війна в Палестині, загроза Третьої світової війни, ядерна небезпека) створюють нові інтерпретації апокаліпсису, що набувають популярності в сучасній медіакультурі, адже, як зазначає О. Капленко, «реакція літератури, як і інших видів мистецтва, очевидна – це пропозиції художніх візій апокаліпсису» [9, с. 66].

До апокаліптичної проблематики, сюжетів, образів, мотивів зверталися такі письменники, як Т. Антипович («Хронос», 2011), М. Кідрук («Бот: Атакамська криза», 2012; «Нові темні віки. Колонія», 2023), І. Павлюк («Танець недоумка», 2019) Ю. Щербак («Зброя судного дня», 2016; «Час смертохристів», 2020). Зацікавленість кінцесвітньою проблематикою у творчості українських письменників-постмодерністів, необхідність виокремлення та інтерпретації різних типів апокаліптичного світобачення у контексті української сучасної прози засвідчують розвідки таких дослідників, як Л. Бондар, Т. Бовсунівська, Т. Гребенюк, Т. Гундорова, О. Заїковська, Л. Зелінська, О. Карпенко, М. Кірячок, О. Когут, М. Кулешір, М. Нестелеєв, І. Пасько та ін.

Метою статті є дослідження апокаліптичних мотивів як невід'ємних явищ літератури постмодернізму у романі українського письменника Іларіона Павлюка «Танець недоумка». Творчість Іларіона Павлюка, зокрема його романи «Білий попіл» та «Я бачу, вас цікавить п'ятьма», уже привертала увагу літературознавців, зокрема це дослідження О. Шаф та О. Гонюк «Жанрово-стильові особливості роману Іларіона Павлюка «Білий попіл» [6], у якому проаналізовано специфіку взаємодії жанру «трилер» та стилю «нуар», осмислено їхню художню реалізацію; стаття О. Вещикової «Наративні стратегії в романі Іларіона Павлюка «Білий Попіл» [4], де авторка описує ті стратегії та сигнали, якими письменник інтригує читача у містичному творі, стаття Л. Остапової

«Міфопоетика у постмодерному романі Ілларіона Павлюка „Я бачу, вас цікавить п'ятьма”» [11], у якій окреслено ключові міфологічні елементами роману та вказано на вплив художніх методів латиноамериканського «магічного реалізму» та української «хімерної прози» на творчість письменника. Роман «Танець недоумка» ще не був об'єктом літературознавчого дослідження, чим зумовлена **актуальність** обраної теми. Увагу привертає наскрізна апокаліптичність роману, ремінісценції на твори з кінцесвітньою тематикою, а також специфіка жанру «трилер» у творчому доробку І. Павлюка.

Виклад основного матеріалу. Сучасна постмодерна проза активно репрезентує нові неординарні тексти та імена авторів-фантастів, серед яких ім'я українського письменника, журналіста, військовослужбовця ЗСУ Ілларіона Павлюка. Дебютним у доробку І. Павлюка є роман «Білий попіл» – це детектив у стилі нуар, опублікований у Львові 2018 року. Варто зазначити, що в оригіналі твір написано російською, переклад українською мовою належить Михайлові Бриниху. У 2018 році Ілларіон Павлюк також видає збірку «19 різдвяних оповідань» та оповідання «Маріє, Різдво!» у «Видавництві Старого Лева». Ці твори демонструють здатність письменника презентувати свою творчість різнотематично та різножанрово.

2019 року виходить у світ другий роман І. Павлюка «Танець недоумка», який разом із «Білим попелом» був номінований на звання «Книга року ВВС – 2019». В одному з інтерв'ю автор зазначив, що «Танець недоумка» – це «психологічний трилер і наукова фантастика. Там багато копирсання в душі головного героя й інших героїв» [3]. Останній роман І. Павлюка «Я бачу, вас цікавить п'ятьма», видано у 2020 році. Як зазначає сам автор, за жанром це психологічний трилер, у якому «містика є тим інструментом, [...] щоб провести читача через хитросплетіння темних куточків душі головного героя і не лише його» [3].

Пробудження апокаліптичної свідомості, на думку Т. Гребенюк, це завжди симптом певної кризи. Потреба у проголошенні майбутнього кінця світу або кінця світу, що вже відбувся, – хвороба переходу. На думку дослідниці, «закінчення певної епохи, зникнення певного ладу цілком може відчуватися як кінець усього сущого; існує велика спокуса прирівняти зникнення мого світу до кінця світу» [5]. Апокаліптичні сценарії у творах сучасних українських письменників, сюжети про наближення астероїду, інопланетне вторгнення та світову змову «переносять неусвідомлені страшні образи людства в художню площину, що, на думку психологів, є цілком нормальною реакцією людської психіки на постійне зростання різноманітних загроз, які не піддаються усвідомленню та контролю» [1, с. 429]. Роман І. Павлюка «Танець недоумка» – це квінтесенція страху перед невідомим майбутнім, що проявляється як зовнішньо, так і внутрішньо, і призводить до кардинальних змін у свідомості головного героя твору.

Сюжет роману І. Павлюка «Танець недоумка» розгортається у Києві в далекому майбутньому, коли людство вже освоїло міжгалактичні польоти та про-

довжує шукати і досліджувати нові планети, галактики, позаземні цивілізації. Головний герой твору – космічний біолог Гілель (Гіль) Гіршевич – отримує пропозиція від найбільшої у світі приватної військової компанії «Корпус конкістадорів» полетіти за 163 тисячі світлових років, щоб освоїти нещодавно відкриту планету Іш-Чель та заснувати там нову неземну колонію. Фінансова скрута, безуспішні пошуки роботи та загроза загострення спадкової хвороби змушують героя погодитись на пропозицію попри застереження друга Джохара, колишнього «конкістадора». Як зазначає сам автор: «Якщо коротко описати мого героя – у нього все погано. П'ятий місяць без роботи, дружина прогризає дірку в голові, та ще є 50%-ймовірність проявлення генетичної спадкової хвороби. Мій герой боїться, і цей страх жене його на авантюрні речі: він погоджується на ризиковану подорож, куди не варто їхати, тим паче з дружиною і дітьми... Але також це історія про щастя, про те, що щасливою людиною складно зманіпулювати, її складно збити з курсу. Натомість моїм героєм на початку історії маніпулюють усі. У першій частині книги він, наче сліпий. І для того, щоб прозріти і віднайти себе, йому доведеться полетіти на іншу планету» [3].

Роман складається із чотирьох частин – «Тридцять п'ять – сорок чотири», «Дівчина з кроликом на колінах», «Баба з очима ягуара» та «Час родитися», що презентують фантастичну реальність у стилі комп'ютерної гри Mass Effect. У першій частині герой погоджується взяти участь у космічній місії, летить у Токіо, у центральний офіс «Корпусу конкістадорів», де проходить ряд тестів та співбесіду, після чого підписує контракт та вирушає з родиною – дружиною Вірою та донькою Ельзою – у міжпланетну подорож. У другій частині автор розповідає про фантастичний світ планети Іш-Чель (*«Місцева доба тут на чотирі години довша за земну, але для зручності її однаково ділили на двадцять чотири частини. Виходило по сімдесят хвилин у годині. Різницю ми перестали відчувати дуже швидко»* [12, с. 109]), місцеву фауну (рибоящурів, смертожуків, лісових дияволів, женців тощо) та новоприбулих землян – старшого офіцера контролю місії полковника Ніколь Енджелу Вандлик, начальника біостанції Абу Асада та його співробітників – Ірму, Антона, Окамару та інших. Ключовим епізодом у цій частині є рейд «за контур табору», під час якого Гіль дізнається про таємничий пилок, який його колега Ірма збирає з гігантської п'ятиметрової квітки.

Подальше занурення в текст переконує в тому, що сюжетне тло сповнене апокаліптичних передчуттів, натяків. На початку твору Іш-Чель постає як новий світ *«в зоні помірного клімату»*, де було *«досить прохолодно, а низька хмарність робила будь-який день похмурим»* [12, с. 107]: *«Тваринний світ – буйний, різноманітний і трохи небезпечний (хижаків тут вистачало), але теж цілком нормальний»* [12, с. 108]. Цікаво, що назва планети позначає жіноче божество племені майя, яке індіанці зображували спочатку в образі дівчини з кроликом на колінах, а потім – старої з очима ягуара. Іш-Чель вважали дружиною бога неба Іцамни, богинею землі, ткацтва, медицини та родючості.

Усі ці якості давньомайської богині поступово набувають нових значень у процесі оповіді. «Нормальність» Іш-Чель поступово зникає, коли герої дізнається, що пилок з квітки, який Ірма збирає і розповсюджує серед учасників експедиції, здатний вилікувати будь-яке захворювання та збільшити фізичну силу людини у декілька разів: *«Він вирощує нейрони...мільйони нейронів на годину! Відновлює м'язову й кісткову тканину, збільшує реакцію. Багато всього»* [12, с. 140]. Гіль чи не єдиний із учасників експедиції ставиться до чудодійної сили пилка з підозрою і категорично відмовляється його вживати, хоч і потребує зцілення – спадкова хвороба поступово прогресує. А Ірма продовжує експерименти, влаштовує на біостанції підпільний «бійцівський клуб», щоб тестувати відновлювальну дію пилка. Згодом Гіль довідається, що саме пилок квітки, а точніше грибниці-паразита, стає причиною епідемії на космічній станції: його вживання спричиняє тератоморфні породження, що викликають жах і огиду. Першою жертвою побічної дії пилка став капрал Окамура: *«На стелі, скоцюрбившись, чи то навпочіпки, чи то навкарачки, в самих трусах сидів Окамура. Точніше... Воно було схоже на Окамуру – кутастою плечистою фігурою, чорним волоссям, стришкою «під морпиха», сплєтеними в клубок драконами на спині та плечах... Але його лице... Уявіть, що хтось виліпив його з пластиліну, а потім просто розмазав одним сильним рухом долоні»* [12, с. 207]. Аномальні трансформації героїв у романі І. Павлюка є свідченням того, що людству в майбутньому може бути явлена історія апокаліпсису в техногенному розумінні – катастрофа, спричинена внаслідок зараження інопланетною інфекцією. Грибниця-паразит у романі має хтонічне начало, адже є уособленням невідомого, таємничого світу Іш-Чель, в основі якого лежить зло, жажливе і непереможне. Саме змалювання автором картини світу Іш-Чель як такої, що руйнується, утрата духовних орієнтирів призводить до загальної дезорієнтованості головного героя.

Центральним у частині «Баба з очима ягуара» є образ безжальної планети, що висмоктує життєву силу з усіх, хто туди потрапив, посилює передчуття апокаліпсису у головного героя, інші персонажі твору перед загрозою смерті відгороджуються від споконвічних духовних цінностей, рятуючись від страшної загибелі. Завдяки прийому психологізованого пейзажу автор зміцнює відчуття тривоги у читача, герої перебувають у цілковитій самотності і безпорадності: *«Хмари затягли небо, сховавши обидва місяці, і стало по-справжньому темно. Мого будинку більше не було видно. Хоч до нього, певно, рукою сягнути. І навіть найближчу будівлю, за якийсь десяток кроків, я ледве розрізняв. Озираючись. Вогні населеного табору не видно. Вітер посилювся, нахабно штовхнувши мене в груди. А за секунду з неба справжньою зливою вперіцив град завбільшки з горох. Іш-Чель укотре нагадувала, що вона – не Земля»* [12, с. 482]. Епідемію на планеті Іш-Чель доповнює повстання гігантських «женців», яких виростила Ірма для того, щоб оголосити евакуацію та повернутись на землю. «Женці» мали знищити усю електроніку, після чого місію на Іш-Чель визнали б прова-

леною. Однак ситуація виходить з-під контролю і «женці» починають вбивати людей: *«Я кинувся до біостанції, де ми планували позичити всюдихід. Залишаюся хвилин двадцять до того, як перші жінці почнуть виходити зі ступору. Була небезпека, що ми не встигнемо. Але на той момент мене лякало навіть не те, що наш план може зірватися. Мене лякало усвідомлення, що безкровної евакуації не вийде. Сумнів уже не залишилося – жінці вбиватимуть»* [12, с. 431]. Автор вкотре наголошує, що втручання в природу іншої планети призводить до страшних наслідків.

Художнє декодування апокаліптичних мотивів у романі «Танець недоумка» відбувається на декількох рівнях тексту: тематичному (опозиція добра і зла), образно-смысловому (семантично навантажені образи-символи), міфопоетичному (міфологічні образи, архетипи). Найбільш виразною у романі «Танець недоумка» є тема протистояння добра і зла, характерна для есхатологічних мотивів. Так, І. Павлюк створює світ, у якому, за законами наукової фантастики, відбувається зіткнення з новим позаземним створінням, що є носієм зла – грибноцею, яка може імітувати, відтворювати все, із чим мала безпосередній контакт, може створювати людиноподібні копії, за допомогою яких прагне захопити новостворену колонію землян. У такій сюжетній лінії простежується втілення одного зі сценаріїв кінця світу і це дає підстави стверджувати, що роман «Танець недоумка» є своєрідною констатацією техногенного апокаліпсису.

На образно-смысловому рівні апокаліптичним є «саспенс» – атмосфера тривожного очікування великого лиха, постійне відчуття страху, часто жаху, яке переповнює героїв твору. Як зазначає сам автор, «Танець недоумка» «весь побудований довкола страхів, фантастика, майбутнє, інші планети – суто для того, щоб зробити книгу ще цікавішою і яскравішою». Світ страху головного героя розкривається через такі образи, як страх повторити долю батька та захворіти на спадкову хворобу, яка перетворить його на «танцюючого божевільного»; страх за життя доньки Ельзи та дружини Віри, які опиняться у скрутному фінансовому становищі через неможливість Гіля працювати та заробляти гроші; дитячі страхи (образ напівбожевільної старої Горбошиї, яка мало не вбила Гіля, коли йому було сім років; образ безодні в глибинах Чорного моря, де він плавав з батьками в дитинстві; арахнофобія (образ болотних павуків Проксіми), а також численні страхи, що вселяє землянам гігантська грибниця планети Іш-Чель. Апокаліптичний саспенс реалізується також у зображенні загибелі попередньої цивілізації роботів із невідомих землянам причин, загибелі від пилка грибниці попередньої команди «Корпусу конкістадорів».

С. Філоненко у рецензії на роман «Танець недоумка» описує страх як важливу категорію філософсько-психологічної основи твору. Захоплення людським майбутнім, статистичними прогнозами науковиця розглядає, як прояв страху перед «невідомим, яке викликає химер» [14]. Дійсно, індивідуальні страхи Гілея та інших персонажів твору сприймаються як психологічний фон відповідних подій роману. Грибниця-паразит відчуває ці тривоги та маніпулює

землянами, посилаючи їм візуалізовані химерні образи, засновані на їхніх свідомих і несвідомих страхах. Це, зокрема, болотяні павуки Проксими, які грибниця перетворює на *«здоровенних темно-коричневих істот з лискучим міцним панциром і пазурами на кінчиках хеліцер, завбільшки з мисливський ніж»* [12, с. 371], які переслідують Гіля на покинутій станції в середині планети Іш-Чель; химера баби Горбошії – *«знівечена горбом постать, скоцюрблена біля грудей ліва рука, непропорційно велика права»* [12, с. 361]. Згадуються й інші тривоги персонажів, наприклад, офіцер Вандлик боїться вбивці своєї сестри. Про ці страхи грибниця може дізнатися лише, коли герої сплять, тому страх заснути доповнює апокаліптичність зображуваних подій: *«Постійний страх... Він робить глухим до голосу розуму, і бачиш ти в усьому тільки те, що хочеш побачити. Навіть не так. Ти бачиш те, що боїшся побачити»* [12, с. 290]. Химер, яких створює грибниця, міг вбити лише той, чий кошмар вони копіюють, а отже перемогти їх можна лише подолавши свій страх.

У четвертій частині «Час родитися», що є своєрідною розв'язкою твору, Гіль Гіршевич дізнається страшну правду: *«Місію Корпусу – провалено. Вона була неможлива від початку. Не можна привезти звідси біологічної зброї, тому що зброя – це вся планета. Усе на Іш-Чель – це одна жива істота»* [12, с. 588]. Виявляється увесь світ планети Іш-Чель (тварини, дерева, трава, смертожуки, лісові дияволи, жінці, тайга навколо табору) – це гриби-копії, об'єднані однією величезною грибницею. Вона потрапила на планету приблизно сто років тому і захопила її. Через це «Корпус конкістадорів» не проводить евакуацію, адже боїться «привезти цю заразу на Землю», бо серед учасників місії можуть бути *«химери, яких неможливо відрізнити від людей»* [12, с. 589]. Назва частини «Час родитися» асоціативно відсилає читача до старозавітної цитати з Книги Екклесіаста («Час родитися і час помирати») як трактування філософського міркування про циклічність життя. Ця цитата є частиною довгого списку парних протилежностей («час садити і час виривати», «час руйнувати і час будувати» тощо) і наголошує, що все у Всесвіті підкоряється встановленому ритму і незмінним законам природи та часу. Життя і смерть, початок і кінець – це лише фази одного вічного циклу. Назва цієї частини є декларацією перемоги життя над неминучим кінцем, початок нової ери після катастрофи, адже герої, долаючи смерть, усвідомлюють сенс існування та отримують другий шанс.

Детальне прочитання роману І. Павлюка «Танець недоумка» дає підстави стверджувати, що автор широко вдається до різних міфологічних, мистецьких, біблійних, літературних алюзій. Зокрема назва синтез-ядерної гвинтівки «Шива» відсилає читача до індуїстської міфології, а саме до верховного бога Шиви, який входить до трімурті (божественної тріади) разом з Брахмою (творцем) і Вішну (охоронцем). Шива є богом руйнування і відродження, тому автор використовує міфологічний образ індійського божества для надання зброї глибокого символічного значення. Назва прямо вказує на те, що гвинтівка є інструментом остаточного, незворотного знищення. Шива знищує Всесвіт, щоб

дати початок новому циклу, а постріл із цієї гвинтівки, є остаточним і неминучим для повсталих гігантських женців, які прагнуть знищити людську колонію на планеті Іш-Чель.

Отже, роман «Танець недоумка» презентує виразну деструктивну апокаліптичну спрямованість. Тут акцентовано не лише мотиви відчаю, втрати, страждання, пошуки власної цілісності та ідентичності, а й вияви агресивного ставлення до ворожого світу, суїцидальні мотиви в поведінці головного героя. Гіль усвідомлює світ як хиткий, непевний хаос, де важко знайти опертя. Щоденна потреба боротися за фізичне виживання на новій планеті змушує його балансувати на межі здорового глузду та божевілля. Гіль боїться втратити родину, йому постійно сняться страхітливі сни про доньку Ельзу: *«Це більше не Ельза! На мене дивилася моторошна істота з тільцем моєї доньки й хижо розкритою ліловою квіткою замість голови. Я ладен був закричати від страху, але мені забракло сил виштовхнути повітря з горлянки, і замість крику вийшов ледь чутний хрип. Тоді я усвідомив, що це сон. Сон! Просто сон!»* [12, с. 260].

Усі персонажі роману І. Павлюка тією чи іншою мірою переживають психологічний апокаліпсис, але найбільше цей процес простежується в деструктивній особі Гілея. Власне психологічним апокаліпсисом для нього стає втрата дружини Віри, яка перетворилась на химеру. Гіль довго не може усвідомити, що Віри вже немає: *«Копія чи ні, гриб чи не гриб – переді мною сиділа жінка! Людина! Моя дружина, яку я кохаю! Кохав... Не знаю, я це тепер сформулювати»* [12, с. 405]. Герою власноруч доводиться вбити Віру-химеру, і попри усвідомлення, що його дружина вже і так давно мертва, він констатує: *«Як же, виявляється, складно вбити беззахисного»* [12, с. 404]. Урешті-решт він долає свої переживання й страхи: психологічний апокаліпсис завершується порятунком доньки Ельзи, яку він певний час вважав загиблою. Возз'єднавшись із дитиною, Гіль більше немає страху позбутися надії на порятунок, тому що його серце знову переповнює віра у майбутнє.

Випробування, які проходить головний герой, допомагають йому усвідомити справжню цінність життя. Загроза загибелі на планеті Іш-Чель змушують Гіля переосмислити свої пріоритети, подолати усі страхи та знайти нову мотивацію. Переродження героя наприкінці твору демонструє, як в умовах кризової ситуації людина може віднайти сенс життя. Фінал залишається відкритим: декому з персонажів, у тому числі Гілею, Ельзі, Ірмі, вдається врятуватись, однак сон, у якому один із «конкістадорів» побачив татуювання загиблого на планеті Іш-Чель Нейтана Гога, створює інтригу, що грибниця-паразит все ж таки може потрапила на Землю.

Детальний аналіз роману Іларіона Павлюка «Танець недоумка» переконливо доводить, що твір є знаковим прикладом апокаліптичної прози. Апокаліптичність як домінанта літератури ХХІ століття вимагає від авторів максимально реалістичного та науково обґрунтованого зображення фантастичного, особливо коли йдеться про сценарії кінця світу. Саме на такому науково-реалістично-

му осерді побудована сюжетна архітектура більшості сучасних фантастичних наративів. «Танець недоумка» порушує центральну для наукової фантастики проблему: відповідальність людства за власне майбутнє. Автор ставить екзистенційне питання: чи достатньо людині мати високі технології та можливість космічної експансії, щоб уникнути глобальної катастрофи, яка загрожує самому існуванню виду? І. Павлюк, майстерно поєднавши фантастичні елементи з реальними переживаннями героїв, створює насичений та динамічний сюжет, а апокаліптичні мотиви у творі підсилюють інтригу, підвищують драматичність зображуваних подій. Художній світ романів І. Павлюка, сформований на перетині психологізму, містифікації та віртуалізації ірреальної дійсності, пропонує багатий матеріал для літературознавчих студій та потребує подальшого наукового дослідження.

Література

1. Александров, П. (2013). Мотиви кінця світу в сучасні медіакulturі та ЗМІ. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, (38), 426–431.
2. «Білий Попіл» – якісна жанрова література, на яку чекали давно [Презентація роману «Білий Попіл»]. (2022, 21 лютого). Видавництво Старого Лева. <https://surl.l.u/pfuwww>
3. Базів, Л. (2020, 25 вересня). *Ілларіон Павлюк, письменник*. Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3105872-illarion-pavluk-pismennik.html>
4. Вещикова, О. (2021). Наративні стратегії в романі Ілларіона Павлюка «Білий Попіл». *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 9(1), 121–130. <http://doi.org/10.14746/sup.2021.9.1.10>
5. Гребенюк, Т. (2013). Ситуація есхатологічного напруження в українській масовій літературі 1990-х рр. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філологія. Літературознавство, 224(212), 28–34.
6. Гонюк, О., Шаф, О. (2022). Жанрово-стильові особливості роману І. Павлюка «Білий попіл». *Закарпатські філологічні студії*, 1(24), 183–189. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.35>
7. Гундорова, Т. (2005). *Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн* (264 с.). Київ: Критика.
8. Еклезіаст. (б.д.). <https://www.bible.com/uk/bible/186/ECC.3.1-8.UBIO>
9. Капленко, О., & Микитенко, А. (2021). Художньо-образні моделі апокаліпсису в сучасній українській прозі. *Література та культура Полісся*. Серія: Філологічні науки, (101), 65–83.
10. Логвиненко, Ю. (2008). Підстави для абсурду і втеча від абсурду: ранній український постмодернізм крізь оптику біблійної міфології. *Слово і час*, (6), 57–61.
11. Остапова, Л. В. (2024). Міфопоетика у постмодерному романі Ілларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить п'ятьма». *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки, 4(211), 99–104. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-14>
12. Павлюк, І. (2024). *Танець недоумка* (пер. з рос. Р. Мельниківа, 680 с.). Львів: Видавництво Старого Лева.
13. Дописувачі до Вікіпедії. (2025, 1 квітня). Список імовірних дат кінця світу. У *Вікіпедії*. <https://surl.l.u/lustao>
14. Філоненко, С. (2020, 16 січня). «Танець недоумка»: планетарна фантастика, що плавить мозок. Видавництво Старого Лева. <https://starylev.com.ua/blogs/tanec-nedoumka-planetarna-fantastyka-shcho-plavyt-mozok?srsltid>

References

1. Aleksandrov, P. (2013). Motyvy kintsia svitu v suchasnyy mediakulturi ta ZMI [The motives of the end of the world in modern media culture and media]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Serii: Zhurnalistyka* [Visnyk of the Lviv University. Series: Journalism], (38), 426–431. [in Ukrainian].

2. “Bilyi Popil” – yakisna zhanrova literatura, na yaku chekaly davno [“Bilyi Popil” – high-quality genre literature long awaited] [Presentation of the novel “Bilyi Popil”]. (2022, February 21). Vydavnytstvo Staroho Leva. URL: <https://surl.luhbwfes> [in Ukrainian].
3. Baziv, L. (2020, September 25). Illarion Pavliuk, pismennyk [Illarion Pavliuk, a writer]. *Ukrinform*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3105872-illarion-pavliuk-pismennik.html> [in Ukrainian].
4. Veshchikova, O. (2021). Naratyvni stratehii v romani Illariona Pavliuka “Bilyi Popil” [Narrative strategies in Illarion Pavliuk’s novel “Bilyi Popil”]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 9(1), 121–130. <http://doi.org/10.14746/sup.2021.9.1.10> [in Ukrainian].
5. Hrebenuk, T. (2013). Sytuatsiia eskhatolohichnoho napruzhenia v ukrainskii masovii literaturi 1990-kh rr. [The situation of eschatological tension in Ukrainian mass literature of the 1990s]. *Naukovi Pratsi Chornomorskoho Derzhavnoho Universytetu Imeni Petra Mohyly Kompleksu “Kyievo-Mohylianska Akademiia”*. Serii: Filolohiia. *Literaturoznavstvo* [Scientific Works of Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy Complex. Series: Philology. Literary Studies], 224(212), 28–34. [in Ukrainian].
6. Honiuk, O., Shaf, O. (2022). Zhanrovo-stylovi osoblyvosti romanu I. Pavliuka “Bilyi popil” [Genre and stylistic features of I. Pavliuk’s novel “Bilyi popil”]. *Zakarpatski Filolohichni Studii* [Zakarpattia Philological Studies], 1(24), 183–189. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.35> [in Ukrainian].
7. Hundorova, T. (2005). *Pisliachornobylska biblioteka. Ukrainskiyi literaturnyi postmodern* [The Post-Chernobyl Library. Ukrainian Literary Postmodernism] (264 p.). Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian].
8. Ekkleziast [Ecclesiastes]. (n.d.). <https://www.bible.com/uk/bible/186/ECC.3.1-8.UBIO> [in Ukrainian].
9. Kaplenko, O., & Mykytenko, A. (2021). Khudozhno-obrazni modeli apokalipsysu v suchasni ukrainskii prozi [Artistic and figurative models of the apocalypse in contemporary Ukrainian prose]. *Literatura ta Kultura Polissia. Serii: Filolohichni Nauky* [Literature and Culture of Polissia. Series: Philological Sciences], (101), 65–83. [in Ukrainian].
10. Lohvynenko, Yu. (2008). Pidstavy dlia absurdu i vtecha vid absurdu: rannii ukrainskyi postmodernizm kriz optyku bibliinoi mifolohii [Grounds for absurdity and escape from absurdity: early Ukrainian postmodernism through the lens of biblical mythology]. *Slovo i Chas* [Word and Time], (6), 57–61. [in Ukrainian].
11. Ostapova, L. V. (2024). Mifopoetyka u postmodernomu romani Illariona Pavliuka “Ja bachy, vas tsikavyt pitma” [Mythopoetics in the postmodern novel I See You Are Interested in Darkness by Illarion Pavliuk]. *Naukovi Zapysky. Serii: Filolohichni Nauky* [Scientific Notes. Series: Philological Sciences], 4(211), 99–104. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-211-14> [in Ukrainian].
12. Pavliuk, I. (2024). *Tanets nedoumka* [Dance of a fool] (R. Melnykiv (Trans.), 680 p.). Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. [in Ukrainian].
13. The Wikipedia contributors. (2025, April 1). Spysok imovirnykh dat kintsia svitu [List of probable end-of-world dates]. In *Wikipedia*. <https://surl.luhbwfes> [in Ukrainian].
14. Filonenko, S. (2020, January 16). “Tanets nedoumka”: planetarna fantastyka, shcho plavyt mozok [“The fool’s dance”: planetary science fiction that melts the brain]. Vydavnytstvo Staroho Leva. <https://starylev.com.ua/blogs/tanec-nedoumka-planetarna-fantastyka-shcho-plavyt-mozok?srsltid> [in Ukrainian].

Anna DANIUK

APOCALYPTIC MOTIFS IN ILLARION PAVLIUK’S NOVEL “THE FOOL’S DANCE”

The article analyzes the novel “The Fool’s Dance” by the Ukrainian writer Illarion Pavliuk in the context of the contemporary global and national apocalyptic discourse, which is characterized by crisis, catastrophism, and eschatological visions. The research emphasizes the relevance of comprehending the theme of the end of the world in Ukrainian prose, as the work of contemporary writers is

increasingly focused on depicting artistic versions of the apocalypse (technogenic, ecological, psychological, etc.).

The novel “The Fool’s Dance” (2019) by Illarion Pavliuk, which is a psychological thriller and science fiction, has not yet been the subject of dedicated literary research, which determines the relevance of the chosen topic. The work attracts attention with its pervasive apocalypticism and reminiscences of the end-of-the-world theme. The author elaborates on the novel’s plot, describing the space expedition of the biologist Hillel Hirshevich to the planet Ish-Chel, where the human colony faces a technogenic apocalypse caused by an extraterrestrial fungal parasite (mycelium). The planet Ish-Chel is named after a female Mayan deity, the goddess of earth and fertility, who was initially depicted as a girl with a rabbit, and later — as an old woman with jaguar eyes. Although Ish-Chel initially appears ordinary, its “normality” gradually disappears. Illarion Pavliuk’s novel “The Fool’s Dance” is an example of the apocalyptic prose that dominates the literature of the 21st century and requires authors to depict the fantastic world of humanity’s future in a maximally realistic and scientifically grounded way. The author employs various mythological, artistic, biblical, and literary allusions.

The work highlights not only the motifs of despair, loss, suffering, the search for one’s own integrity and identity, but also manifestations of aggressive attitudes towards a hostile world and suicidal motifs in the protagonist’s behavior. “The Fool’s Dance” raises the central problem of science fiction: humanity’s responsibility for its own future. The author proves that it is not enough for people to possess high technology and the possibility of cosmic expansion to avoid a global catastrophe for all of humanity. The novel’s pervasive apocalypticism, its reminiscences of works with end-of-the-world themes, as well as the specificity of the “thriller” genre, intensify the intrigue and heighten the drama of the depicted events. The artistic world of I. Pavliuk’s novels, formed at the intersection of psychologism, mystification, and the virtualization of unreal reality, offers rich material for literary studies and requires further scientific research.

Keywords: *Illarion Pavliuk, apocalyptic motifs, suspense, artistic image.*